

ÖSSZEFOGLALÓ KÖNYVSZEMLE.

Jelentősebb irodalomtudományi alkotások.

Amikor Hornyánszky Viktor akadémiai könyvkereskedése 1890 januárjában a M. Tud. Akadémia támogatásával megindította idősb Szinnyei József lexikális munkáját (Magyar írók élete és munkái), négy kötetre (32 füzetre) tervezte azt, befejezését pedig 1896-ra ígérte. Tudjuk, hogy a munka 14 kötetre nőtt meg és 1914-ben jutott el a befejezéshez. A megindulás és befejezés között eltelt 18 esztendő az adatoknak kiegészítését, korrigálását, az anyagnak a közelmúlt és ma irodalmával való pótlását tette szükségessé: ezért bízta meg a M. Tud. Akadémia a kiegészítés munkájával legkiválóbb bibliografusunkat, Gulyás Pált. A kiegészítő sorozat tehát Gulyás Pál szerkesztésében, a M. Tud. Akadémia szellemi pártolásával, de újra magán könyvkiadó kiadásában jelenik meg *Magyar életrajzi lexikon* címen. Az új sorozat 5, egyenkint 10 füzetes kötetre terveződik; de az eddig megjelent négy füzet alig valamivel haladja meg Szinnyei munkájában az első füzetnek címszavait. Ezzel a gazdag anyaggal a kiadó tervezését túlságosan utopisztikusnak kell ítélnünk: nem hisszük, hogy 20 kötetten alul maradna a teljes kiegészítés. Hogy ennek a kiegészítésnek a természetéről tájékozódjunk, érdemes az új sorozat első füzetéről kis statisztikát állítanunk össze. Az utalásokat nem számítva, 5 névnél találunk javítást, 16 névre vonatkozóan bibliografiai toldást, 49 név mellett adattoldást; a régibb írók közül 16 szerepel pótlásule füzetben, — a kiegészítés java azonban az 1890 óta fellépő írókra vonatkozik: 228 új nevet találunk benne. Ez az összeállítás is mutatja, hogy Gulyás Pál munkája elsősorban a mai irodalom friss adataival válik nélkülözhetetlenné: ezt a bőséget szemléltetni semmivel sem lehetne jobban, mint az új nevek számával. A kör, amelyet a nevek megválogatásánál Gulyás maga elé tűzött, a lehető legtágabb: mindenkit felvesz munkájába, akinek nyomtatott írásáról — ha csak cikkéről is — tudomást lehet

szerezni. Jogosan mondja tehát a kiadó tervezete: Magyarország legújabb korszakának alig van olyan számottevő egyénisége, akiről ne esnék szó a lexikonban. Ez a teljességre-törekvés mérhetetlen munkát ró Gulyásra: nemcsak a könyv- és folyóirattermést tartja számon, hanem a napilap-irodalmat is; de nem elégszik meg az írás regisztrálásával, nehéz utána-járással próbálja az életrajzi adatokat is összeállítani. Meglepő, hogy a 228 új név között alig akad olyan, amely adat-megvilágítás nélkül kerülne elénk. Pedig az önéletrajzokban — minden figyelmeztetés ellenére — nem bővelkedik: a bejelentőhivatal, hivatalos értesítők, napilapok hírvrovatai, címtárak és évkönyvek felbecsülhetetlen fáradsággal való átkutatásából gyűjti össze adatait. A beosztás és szedés Szinnyei művéhez illeszkedik: ahol adatai elárulják, a szereplő írók vallását is regisztrálja. Terjedelemben is elődjének szokásához tartja magát: csak Ady Endre foglal el 74, Andrásy Gyula 14 hasábot, de az ezekről írott adatok olyan önálló bibliográfiai összeállításá nőnek, mint elődjénél pl. Petőfi Sándor bemutatása. Megbízhatósága, pártatlansága, figyelmes anyaggyűjtése a legnagyobb elismerést érdemli.

Könnyebb volt a munkája Benedek Marcelnek, aki ugyan-csak most tette közzé Győző Andor kiadásában *Irodalmi lexikonát*. Nem maga dolgozta fel a lexikon anyagát, hanem felosztotta bőven munkatársak között. A felosztásnál ügyelt ugyan arra, hogy a magáéval azonos felfogású munkatársak szolgáltassák az anyagot, de azért a több kéz munkájában természetes ellentéteket elsimítani nem tudta. Legszembetűnőbb példája ennek a magyar irodalom képét ismertető fejezet. A multnak rajzát Lengyel Miklós gondos figyelemmel, nagy alapossággal adja, a modern irodalomét Juhász Andor már teljesen újság-írók elszórással. (Így történik meg, hogy Sik Sándor és Harsányi Kálmán mellett említi Sárközit és Szerb Antal Kristófot, noha az utóbbiról sem mi, sem az 1104. lapon a Sz. A. Kr. címszó szövege versírói érdemeket nem tudunk!) Lengyel Miklós cikkében ellenben a Vajda Jánosról, Komjáthyról szóló sorok az önálló, de alapos értékelés szép bizonyosságai. Elismerés illeti Benedek Marcellt az esztétikai fogalmak rövid, világos meghatározásaiért, Schöpflint találó és elfogulatlan Ady-cikkéért. Nagyjában az íróknak kijutó sormennyiség megszabásában is józan mértéket találunk, ahogy a címszavak megválogatása

ellen sem emelhetünk sok kifogást. Nem hisszük, hogy célzatosság lenne abban, hogy a katolikus jellegű Magyar Szemle kimaradt, míg a Magyar Zsidó Szemlének hely jutott; abban sem akarunk pártállást látni, hogy a Magyar Nyelvőr bővebb szöveget kapott, mint a Magyar Nyelv. Érdekesebb az, hogy Herczeg Ferenc és MórícZ Zsigmond 2, Gárdonyi Géza csak 1½ hasábot érdemelt ki — ahogy az összefoglaló fejezetben is elmarad Eötvös Károly és Benedek Elek mögött. A további arány ez: Lengyel Menyhért 38, Szép Ernő 26, Bródy Sándor 25 sor. A lexikon nem elégszik meg a regisztrálással, hanem megvilágítani és értékelni is törekszik — szerencsére nem mindenütt. Az ilyesféle felesleges mondatokra gondolok: „Ágoston Péter ...bár mérsékelt bolsevista volt, külügyi népbiztos lett“. Zavar van abban is, hogy néhol a főműveket közli, néhol nem, — néhol még utalást is jelez. Ezek között az egyik világfelfogási alapot is elárul, Juhász Andoré, aki a modern irodalomról szólóban Benedek és Schöpflin írásait vallja forrásaiul és csak mint „más megvilágítás“ próbáját említi Pintér Jenő új kis kötetét. A szerkesztő ebben a világfelfogás-elnémítésben nem volt elég szigorú. Így kerülhetnek a lexikonba ilyen mondatok: „Reményik Sándor a konzervatív mondanivalónak keresett egyéni formákat és böleseleti alátámasztást“, — vagy „Szomoró Dezső munkássága talán európai renaissance-át jelentené a színpadi irodalomnak“, stb. Ez a lexikon az egész világ-irodalomra kiterjed, — mégis bő és gazdag a magyar irodalmi rész is. Hogy kimaradtak belőle nevek, amelyeknek a csengése az itt szereplőkével felveszi a versenyt, vagy az értékelésben egyesek túlságos fényhez jutnak, ezt sem szeretném szándékoságnak mondani; ahogy azt sem, hogy túlságosan nagy a teljesség a *Nyugat* világfelfogási szférájába tartozó nevek terén. Az ilyen nagy munkánál ez éppoly könnyen és természetesen adódik, mint egy csomó adat-elírás vagy adat-kihagyás. Hiszszük, hogy a második kiadásban erre is nagyobb lesz a figyelem, ahogy a könyv használhatóságát szolgálná az is, ha a kiadó két kötetbe foglalná.

A harmadik e nemű munka a *Magyar irodalmi lexikon*, melyet Ványi Ferenc szerkeszt és Dézsi Lajos s Pintér Jenő néz át. Ennek a jellege, ahogy az I. kötet megjelent feléből megállapíthatom, Krüger *Deutsches Literatur-Lexikon*ára emlékeztet. Szerencsésebbnek is tartottam volna, ha szerkesztője jobban

szem előtt tartaná ezt a német mintát. Amiben eltér tőle, az tudományosságának árt, t. i. az írók körét sokkalta bővebbre szabja. Ebben felveszi a versenyt a Krücker-Parlagi-féle lexikkal, pedig egy kis értékelésen alapuló megválogatás nem nélkülözhető az ilyen munkában. Íme néhány feleslegesnek ítélt címszó: Abód Mihály, Aborgius György, Ádám Éva, A nagyzás hóbortja, Cseh Imréné, Csiki Endre, Szalay Sebestyén, Décsy István (aki csak fordító!), stb. Nagyobb hiba, hogy az arány néha elvész: érdemes Áprily Lajos részét Czikle Valériáéval összevetni. A következő részekben erre nagyobb gond fordítandó. Másik fogyatkozása bibliográfiájában van: nincs semmi rendszer abban, hogy mikor ad s mikor nem bibliográfiai jegyzetet a kötet. Úgy látszik, az összeállítók közül csak egyik ügyelt erre, a többi egyszerűen semmit, vagy Szinyei művét említi csupán. Máskor viszont felesleges a bibliografia, amikor a szerző életrajza után úgyis megtalálja azt az olvasó. De még Jókai regényének egyes előfordulásánál sem tudja megtagadni az adat-szolgáltató néha az általános összefoglaló munkára való hivatkozást. Általában a bibliográfiában a teljesen értéktelen holmit kár regisztrálni (pl. Adyról a Visszhang c. vidéki lap cikkét). Másutt viszont fontos az újabb megvilágítás jelzése, mint teszem Adányi Andrásnál Jákó cikkéé, *A helység kalapácsánál* Farkas Gyuláé; *A régi háznál* Beöthy Zs. akadémiai jelentését sem szabad említetlenül hagyni, de viszont napilap-kritikákra az ilyen munkában kár kiterjeszkedni. Hiba van a szövegezésben is néha. Báthory Lászlóról pl. azt olvassuk, hogy lefordította a Bibliát. „A Jordánszky-kódex őrzi a fordítást. Azonban vitás, hogy az ebben levő szöveg fordítója csakugyan B. volt-e.“ Hogy itt az elszétes néha bajt okozott, azt mutatja pl. az, hogy e sorok írójának tanulmánykötete az anthológiák közt is említődik. Kár volt eltérni Krüger eljárásától az azonos témák regisztrálásában is: így pl. Attiláról vajmi kevés az, amit a feldolgozások közül ez a lexikon felemlít. Másutt is furesaságot okoz a szűkszavúság: pl. a tájékozatlan olvasó ebből a lexikonból azt állapítja meg, hogy az *Élet-álmom* Arany László szópárja, vagy hogy pl. Akakiyevics csak magyar álnév. Az ilyen szűkszavúsággal ellentétben túlságosan bő pl. az Angyal Ernőről, Antal Gézáneről, Balázs Árpádról szóló rész, vagy az Aurora-körőről szóló, ahol még a tagneveit is megtaláljuk ennek a főiskolai irodalmi egyesületnek! Az ilyen lexikonban az arányos-

ság megtartása a legnagyobb nehézség, de értékelő jellegű: az olyanféle bőbeszédűség, mint pl. Alvinczy Péter élete, a szerkesztésben hiba. — Sokkal szerencsésebb a tartalmi elmondással kitüntetett művek kiválogatása: itt az iskolai szempont vezette a szerkesztőt; de maguk a tartalmak is nagyon ügyesek és tájékoztatók. Nem mindig sikerült a poétikai-stilisztikai műszavak megvilágítása: néha bizony félreértésre ad módot (pl. anagramma), vagy nem is helyes (pl. a skót ballada nevének eredete). A nagy lexikonok rövidségével itt nem szabad megelégedni. Helyes gondolat volt az álnév-jelzés (bár szigorúbb mérték itt sem ártott volna) és az irodalmi címek magyarázata. Általában nagybecsű, irodalmi embernek és iskolának nélkülözhetetlen ez a munka, — magunk is azért szólunk róla rigorózusabb bírálatban, mivel nagyjelentőségűnek tartjuk és folytatását még tökéletesebbnek óhajtjuk.

Alszeghy Zsolt.